

Bilgi ve Belge Yönetimi/Kütüphanecilik Bölümü Mezunlarının Teknik Hizmetler Sınıfı Kapsamına Alınması ile İlgili Gerekeç*

Bilgi ve Belge Yönetimi (Kütüphanecilik, Dokümantasyon-Enformasyon ve Arşivcilik), basılı ve elektronik ortamda kayıtlı her türlü bilginin toplanması, korunması, belirli tekniklerle düzenlenmesi, yeniden biçimlendirilmesi, iletilmesi ve erişime sunulmasına ilişkin işlem ve hizmetleri oluşturma, yürütme, yönlendirme ve geliştirme sürecidir. **Bilgi Yöneticisi (Kütüphaneci, Dokümantalist ve Arşivci)** ise sözü edilen bu işlem ve hizmetleri gerçekleştirme bilgi ve becerisi gibi nitelikli insan gücüne sahip meslek üyesidir.

Uygarlık sürecinin her aşamasında gücün önemli kaynaklarından birisini oluşturmuş olan bilgi ilk kez bu dönemde toprağı, hammaddeyi, emeğı ve sermayeyi önceleyen stratejik bir konuma gelmiştir. Toplumun yapısı temelden değişmekte ve üretimin girdisi olan bilgi “çıktı” niteliğı kazanmaktadır. Bu yüzyılda “bilgi ekonomisi”nden söz edilmekte, en büyük mücadelenin “bilginin denetimi” boyutunda yaşanacağı düşünülmektedir. Ülkeler ekonomik stratejilerini “bilgi” üzerine kurmakta, hizmetler sektörü ekonomide en büyük paya ve bu sektördeki bilgi ağırlıklı meslekler de önemli oranlara ulaşmıştır. Bilgi toplumuna ilişkin olarak yapılan kestirimlerde Bilgi Yönetimi mesleğinin gelecek 20-30 yılda en önemli on meslek arasında yer alacağı öngörülmektedir.

Çağımızın en önemli teknolojileri arasında bilgi ve iletişim teknolojileri yer almaktadır. Hemen her alana giren bu teknolojiler Bilgi Yönetimi alanına ve kütüphane, arşiv ve dokümantasyon merkezi gibi bilgi merkezlerinin işlem ve hizmetlerine yansımış, onların yapısını temelden değiştirmiştir. Geleneksel basılı kaynaklarda (kitap, dergi, gazete vb.) bulunan bilgi bu dönemde elektronik ortamlarda yer almaya başlamış, bilgi ağları, elektronik kaynak konsorsiyumları, veri tabanları, internet, elektronik kitap, dergi ve benzeri kaynaklar kütüphanelerin dermelerini (koleksiyonlarını) oluşturmaya başlamıştır. Kütüphane, Arşiv ve Dokümantasyon Merkezleri gibi bilgi merkezlerinde çalışan kütüphaneciler

* Bu Gerekeç, Prof. Dr. Bülent Yılmaz tarafından hazırlanıp Türk Kütüphaneciler Derneğı öncülüğünde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane Başkanlığı, H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, A.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İ.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, M.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, ÜNAK, TKD Ankara Şubesi, Türk Kültür-Sen, Kültür Memur Sen ve Ankara Valiliğı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nden gelen temsilcilerin katkı ve katılımları ile 16.12. 2008 tarihinde yapılan toplantıda tartışılarak kabul edilen ve TKD tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı’na iletilen metindir.

ve arşivistler bütün işlem ve hizmetleri elektronik teknik ve yöntemlerle gerçekleştirmektedirler. Uzmanlık düzeyinde teknik bilgi ve beceri gerektiren bu teknolojiler kütüphane ve arşivlerde web tasarımı ve yaşatılması, elektronik ısmarlama ve izleme, bilgisayar ortamında kataloglama ve çevrimiçi erişim, elektronik referans hizmetleri, dijitalleştirme, tam metin elektronik erişim gibi yeni işlem ve hizmet türleri yaratmıştır. Kısaca, günümüz kütüphane, arşiv ve dokümantasyon merkezleri gibi bilgi merkezlerinde gerçekleştirilen işlemler ve verilen hizmetler uzmanlık düzeyinde teknik bilgi ve beceriye dayalı duruma gelmiştir. Bilgi merkezlerinde çalışan kütüphaneciler günümüzde teknik bilgi ve becerisi yüksek uzmanlar olmak zorundadırlar.

Sözü edilen bu zorunluluk kütüphaneci, arşivci ve dokümantalist gibi bilgi yöneticilerinin eğitim aldıkları üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerindeki (Kütüphanecilik Bölümleri) ders programları, ÖSS’deki puan türü ve staj yaptırılan kurumlara yansımış ve bu konularda ciddi değişimlere gidilmiştir. Yükseköğretim Kurulu’nun 29 Ocak 2002 tarihli kararı ile Kütüphanecilik Bölümlerinde yeni yapılanmaya gidilmiş ve Bölüm adları Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü olarak değiştirilmiştir. Bu yapılanmaya paralel olarak daha önce sadece Türkçe-Sosyal nitelikli bilgi ve yetenekleri içeren “Türkçe-Sosyal” puan türü ile öğrenci alan bölümler matematik bilgisi içeren “Eşit Ağırlıklı” puan türüne geçmişlerdir. Bu değişim öğrenci ve dolayısıyla mezun yapısını değiştiren bir gelişme olmuştur. Bu değişimin bilgi merkezlerine de yansması kaçınılmazdır. Bölümlerde verilen teknik derslerin oranı çok büyük ölçüde artmıştır. Sözü edilen teknik dersler arasında; Bilgisayara Giriş, İnternet ve Bilgiye Erişim, Veri Tabanları ve Çevrimiçi Tarama, Sistem Analizi, Web Tasarımı, Veri Tabanı Yönetim Sistemleri, Bilgi Teknolojisi Yönetimi, Bilgi Sistemleri Tasarımı, Elektronik Bilgi Merkezleri, Bilgi Danışmanlığı, Bilgi Mimarisi, Elektronik Bilgi Hizmetleri, Elektronik Arşivleme, Kalite Sistem Dokümantasyonu, Bilgi Ekonomisi, Dijital Kütüphaneler yer almaktadır. Günümüzde kütüphanecilik ve arşivcilik hizmetleri bu derslerde öğretilen teknik bilgi ve becerilere dayanarak yürütülmektedir. Kısaca, kütüphanecilerin gördüğü eğitim teknik niteliği ağır basan bir eğitimidir. Buna bağlı olarak günümüzün bilgi merkezleri teknolojinin en yoğun olarak kullanıldığı, işlemlerin ve hizmetlerin tümüyle teknolojiye bağlı olduğu kurumlardır. Bu kurumlarda işlemleri ve hizmetleri gerçekleştiren bilgi yöneticileri (kütüphaneci, arşivist ve dokümantalist) filen teknik uzman durumundadırlar.

Bilgi merkezlerinde (kütüphane, arşiv, dokümantasyon merkezi) gerçekleştirilen işlem ve hizmetlerin teknik nitelikleri öyle boyutlara varmıştır ki, örneğin dünyanın en zengin el yazması ve eski basma koleksiyonuna sahip Türkiye’nin kütüphane ve arşivlerinde yer alan belge, kitap ve benzeri

materyallerin dahi kataloglama-sınıflamaları, dijital ortama aktarılmaları, erişime sunulmaları, korunmaları, onarımları ve saklanmaları ileri teknik bilgi ve beceri gerektiren araç ve yöntemlerle yapılmaktadır. Türkiye sahip olduğu 300 000 el yazması eserle dünyanın sayılı birkaç ülkesinden birisidir. Sahip olduğumuz bu zenginlikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı 28 kütüphane, Milli Kütüphane ve bazı vakıf derneklerinin yer almaktadır. Geçmişle aramızda önemli bir bağ olan el yazması kitaplar ve diğer nadir eserlerin bütün araştırmacıların hizmetine sunma ve gelecek kuşaklara aktarma görevini de kütüphaneciler yerine getirmektedir. Bu koleksiyonları teknik hizmetlerinden dijital ortama aktarılmasına, patoloji, restorasyon ve konservasyonuna kadar olan bütün işlemlerde kütüphaneciler söz sahibi olmakta, hatta yurtdışındaki Türk el yazması ve nadir eserler için zaman zaman Türkiye'ye teknik yardım desteği talepleri gelmektedir.

Türkiye'de halen Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde çalışan 331 kütüphaneci bulunmaktadır. Toplam halk kütüphanesi sayısı 1156'dır. Kendisine hedef olarak koyduğu Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki halk kütüphanelerinin ve kütüphanecilerinin durumu son derece olumsuz bir görüntüye sahiptir. AB'de yaklaşık 7 500 kişiye, Türkiye'de 50 000 kişiye bir halk kütüphanesi düşerken; AB'de nüfusun %25'i, Türkiye'de %1'i halk kütüphanesine üyedir. AB'de bir kütüphaneci yaklaşık 6 000 kişiye, Türkiye'de ise 260 000 kişiye hizmet vermektedir. Yine, AB'de bir kütüphaneci ortalama 2. 000 Avro maaş alırken, Türkiye'deki kütüphanecinin maaşı yaklaşık 500 Avro'dur.

Türkiye'nin bu tablo ile kütüphaneler-arşivler alanında Avrupa Birliği'ne standartlarına uzak görünmemektedir. Bilgi toplumuna yönelik değişimi bu koşullarda yakalaması olanaklı görünmemektedir.

Dünya'da Bilgi Toplumuna geçiş ile birlikte toplumlarda bilgiye sahip olan ya da erişebilen zenginler ile sahip olamayan ya da erişemeyen yoksullar eşitsizliğinin doğacağı, bunun da toplumsal sorunlara yol açacağı öngörülmektedir. Dijital uçurum adı verilen bu sorun vatandaşların bilgi teknolojisine ve onu kullanmada teknik beceriye sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Kütüphaneler bilgi teknolojisi ürünlerini vatandaşa bedava sunarak "Ücretsiz Kamu Erişim Noktaları" işlevi görmektedir. Ayrıca, kütüphaneci de bireylere teknolojik bilgi erişim araçları konusunda beceri kazandırmakta, böylece dijital uçurumun azalmasına katkı sağlamaktadırlar. Kısaca, **kütüphaneler günümüz dünyasında vatandaşa ücretsiz teknolojik olanaklar sunan kurumlar ve kütüphaneciler de onlara teknolojik bilgi ve beceri kazandıran uzman teknik personel niteliği taşımaktadırlar. Geleceği biçimlendirecek meslekler arasında kütüphaneciler de yer almaktadır.**

Bilindiği gibi, DPT tarafından hazırlanan "Bilgi Toplumu Stratejisi ve Ek'i Eylem Planı" 11.07.2006 tarihli ve 2006/38 sayılı Yüksek Planlama Kurulu

Kararı'yla onaylanmış olup, 28.07.2006 tarih ve 26242 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anılan yayının önsözünde Başbakan **Recep Tayyip Erdoğan**'ın,

“Bilgi toplumu stratejisinin, Türkiye'mizin; bilim ve teknoloji üretiminde önemli bir odak noktası haline gelmiş, bilgi ve teknolojiyi etkin araçlar olarak kullanan, bilgiye dayalı karar alma süreçleriyle daha fazla değer üreten, küresel rekabette başarılı ve refah düzeyi yüksek bir ülke olmak hedefine doğru azimle devam eden yolculuğunda önemli bir imkan olduğunu düşünüyorum” biçimindeki yaklaşımı dikkat çekicidir.

Bilgi Toplumu Stratejisi'nin Türkiye'nin Stratejik öncelikleri başlıklı bölümünde kütüphanelere ilişkin olarak şunlar belirtilmiştir:

Eğitim ve Kültür Hizmetleri:*Kütüphane hizmetleri, katalog tarama ve içeriğe erişim hizmetleri elektronik ortamda sunulur hale getirilecektir.”* (s. 32)

18 Ekim 2007 tarih ve 26674 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 15 Ekim 2007 tarih ve 2007/12701 sayılı 2008 yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki'nde yer alan konu ile ilgili hükümlerde, “e-dönüşüm Türkiye Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisi ile uyumlu projelere ağırlık verileceğine; Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirileceğine ve bilgi ve iletişim teknolojileri alanının öncelikli alanlardan olduğuna; bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması ve bu dönüşüm sürecinde eğitim ile ilgili personelin niteliklerinin artırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Yine, 2008 Yılı Hükümet Programı'nda Sorumlu Kuruluş olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirtildiği Politika Öncelikleri/Tedbirler başlığı altında “toplumun her kesiminin kültürel faaliyetlere kolay erişimi için Türkiye Kültür Portalı teknik altyapı kurulumu ve içerik yönetimi ile ilgili çalışmaların tamamlanması”ndan söz edilmektedir.

Yukarıda alıntılarla sıralanan ve resmi belgelere de yansıyan konuların tümü kütüphanecinin artan ve teknik alana kayan rolüne ilişkin açık ifadelerdir. Kısaca söylemek gerekirse, ***Türkiye'nin devlet politikası olarak belirlediği Bilgi Toplumu Stratejisi ve e-Dönüşüm Projesi teknik niteliğe sahip ve bu niteliği yasal kabul görmüş bilgi yöneticileriyle (kütüphaneci, arşivist, dokümantalist) mümkün olabilecektir.*** Bu alana yönelik üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri yapısal düzenlemelerle kendilerini bu değişime hazır duruma getirmeye çalışırken, mezunlarının, niteliklerine uygun olmayan kadrolarda görev almaları yukarıda sözü edilen stratejiler açısından uygun görünmemektedir. Kütüphanecilerin teknik hizmetler kadrosuna alınmamasının sakıncaları bu noktadan da kaynaklanmaktadır. ***Bilgi Toplumu Stratejisi ve e-Dönüşüm Projesi çerçevesinde istihdamına ihtiyaç duyulacak kütüphaneci ve arşivistlerin teknik kadroya alınmaları, bu alanda nitelikli personel istihdamını artırıcı, aksi uygulamalar ise azaltıcı etkiler***

yaratacaktır. Bu durumun uzun vadeli hedefler açısından sakıncalar yaratacağı rahatlıkla söylenebilir.

Ayrıca, şu anda çalışan ve gelecekte istihdam edilecek bilgi yöneticilerinin (kütüphaneci, arşivist ve dokümantalist) sayısı göz önüne alındığında, bu personelin teknik hizmetler kadrosuna geçirilmesinin devlet bütçesine maliyetinin son derece düşük olacağı da açıktır.

Bakanlar Kurulu'nun 2008/14094 Sayılı Kararı ile;

“Üniversitelerin Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Antropoloji, Etnoloji, Hititoloji, Sümeroloji ve Klasik Filoloji (Latin Dili ve Edebiyatı, Yunan Dili ve Edebiyatı) bölüm ve/veya anabilim dallarından mezun olanlar 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36. maddesinin Ortak Hükümler Bölümünün (A/4) numaralı bendi kapsamına alınmıştır.”

biçimindeki kararı Türkiye’de aynı Bakanlık (Kültür ve Turizm Bakanlığı) bünyesinde çalışmakta olan kütüphaneci ve arşivistleri bu kararın dışında tutulmaları nedeniyle son derece olumsuz biçimde etkilemiştir. Nitelikli kütüphaneci istihdamını ve çalışan personelin verimliliğini azaltması olası bu karar, Bakanlık bünyesinde çalışan kütüphanecilerde eşitsizlik ve önemsenmeme duygusu yaratmakta, ayrıca kurum kültürünün gücü ve bütünlüğü açısından sakıncalar doğurmaktadır. **İlgili kararın eşitsizliğe yol açması kütüphaneciliğin Karar’da sıralanan meslek gruplarına göre çok daha fazla teknik içeriğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır.** Bir başka deyişle, kütüphane ve arşivlerde gerçekleştirilen işlem ve hizmetlerin teknik niteliği Karar’da adı geçen meslek alanlarında gerçekleştirilen işlem ve hizmetlere göre çok daha yoğundur. Ayrıca, Karar’da adı geçen bölüm ve/veya anabilim dallarının ders programları ile Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ders programları karşılaştırıldığında teknik içerik farkı kütüphanecilerin lehine olmak üzere açıkça görülmektedir. Dolayısıyla, **bilimsel ve fiili duruma göre aynı statüde (unvan) olması gereken bölüm-anabilim dalı mezunları arasındaki bu fark görev, yetki ve sorumluluklarda kargaşa ve keyfi uygulamalara yol açabilecektir.** Teknik içerik açısından çok daha fazla formasyona sahip kütüphanecilerin çok ciddi oranlarda ücret kaybına yol açan bu durumun kurumlarda verim kaybına ve çalışma barışının zedelenmesine neden olması muhtemeldir. Ayrıca, bahse konu olan Bakanlar Kurulu Kararı ile mağdur olan Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü (Kütüphanecilik Bölümü) mezunlarının Bakanlık’ta işe girme istekleri azalacaktır. Sorunun böyle devam etmesi, hizmetlerin sağlıklı biçimde yapılmasında sorunlar yaratabilecek, bu ise bir anlamda Bakanlık temsilcisi sayılan kütüphanelerde işlerin bilimsellik ve

cidдийetine yönelik kuşuklara yol açabilecektir.

Mesleki anlamdaki bu yok sayışın genel olarak Türkiye’deki bilgi yöneticisi (kütüphaneci, arşivist ve dokümantalist) kimliğinde aşınmalara neden olacağı da açıktır.

Bugün Türkiye’deki kütüphaneler ile ilgili mevzuata bakıldığında *Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu(1934)*; *Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği (1982)*; *Halk Kütüphaneleri Görev ve Çalışma Yönetmeliği (1981)*; *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği (2005)*; *Kütüphanelerde Eğitici ve Kültürel Faaliyetler Yönetmeliği (1981)*; *Kütüphaneler Arası Basma Kitapları Ödünç Verme Yönetmeliği (1981)*; *Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği (1981)*; *Taşınır Mal Yönetmeliği (2007)*; *Teknik Çalışmalar Yönergesi* gibi yasa, yönetmelik ve yönergeler uygulamada yapılan işin teknik özelliklerini ortaya koyar niteliktedir. Yasa ve yönetmeliklerin dışında bu alandaki işlem ve hizmetlere klavuzluk etmesi için teknik çalışmalar yönergesi hazırlanmış ve kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, gerek bilimsel gerekse uygulama içeriği açısından bilgi yöneticilerinin (kütüphaneci, arşivist ve dokümantalist) teknik kadroya alınmaları için sözü edilen Bakanlar Kurulu Kararı aslında tam bir emsal oluşturmaktadır. “Toplumun bilgi ihtiyacını bütün teknolojik olanaklarla karşılama” biçiminde özetlenebilecek Bakanlığın bu önemli yükümlülüğünü yerine getiren kütüphanecilerin hak kaybının giderilmesi, hizmetlerin tam, sağlıklı, verimli ve sistemli biçimde yerine getirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

Bakanlık bünyesinde G.İ.H. sınıfında Kütüphaneci kadrosunda istihdam edilen personelin yukarıda anılan Bakanlar Kurulu Kararı’nda geçen bölüm mezunları ile aynı hizmet sınıfında değerlendirilerek, yıllardır huzursuzluğa neden olan bu sorunun giderilmesi Bakanlıktaki çalışma barışı yanı sıra Türkiye’nin Bilgi Toplumu Stratejisi açısından da önemli bir adım olacaktır.

Genel Gerekeç

- Kütüphaneciler, gerek aldıkları eğitim gerekse yaptıkları işin niteliği olarak Bakanlar Kurulu’nun 2008/14094 Sayılı Kararı ile teknik hizmetler kadrosuna geçirilen “Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Antropoloji, Etnoloji, Hititoloji, Sümeroloji ve Klasik Filoloji (Latin Dili ve Edebiyatı, Yunan Dili ve Edebiyatı)” mezunları ile ve hatta onlardan çok daha büyük ölçüde teknik içerikte çalışmaktadırlar. **Kütüphaneciler** bölümlerinde aldıkları derslerle “**mesleki teknik eğitim görmüş**” durumda mezun olmaktadırlar. Uygulamadaki teknik içeriğin ölçüsü verilen işin yapılmasında ve hizmetin gerçekleştirilmesinde teknolojinin kullanım oranı ve işin uzmanlık

düzeyinde bilgi ve beceri gerektirmesi ise, **kütüphanecilik uygulamada**, günümüzün ve geleceğin uzmanlık düzeyinde ayrımı bilmeyi gerektiren en **teknik mesleklerinden birisi** olmaya adaydır. Tam bir teknik uzmanlık alanı olan kütüphaneciliğin bilgi toplumu stratejisi içindeki önemi de bu noktadan kaynaklanmaktadır.

- Bilimsel açıdan ve fiili durum bu iken 2008 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı mevcut bilimsel ve fiili duruma göre eksik kalmıştır. Bilgi yöneticilerine (kütüphaneci, arşivist ve dokümantalist) teknik hizmetler kadrosu verilerek bu eksikliğin giderilmesi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde kütüphaneciler yaptıkları iş teknik ancak kadroları teknik olmayan ve çifte standarta maruz kalmış meslek grubunun üyeleri olacaktır.
- Sorunun böyle devam etmesi, hizmetlerin sağlıklı biçimde yapılmasında sorunlar yaratabilecek, bu ise bir anlamda Bakanlık temsilcisi sayılan kütüphanelerde işlerin bilimsellik ve ciddiyetine yönelik kuşkulara yol açabilecektir.
- Nitelikli kütüphaneci istihdamını ve çalışan personelin verimliliğini azaltması olası ilgili Bakanlar Kurulu Kararı, Bakanlık bünyesinde çalışan kütüphanecilerde eşitsizlik ve önemsenmeme duygusu yaratacak, ayrıca kurum kültürünün gücü ve bütünlüğü açısından sakıncalar doğuracaktır. Bu bağlamda T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nın "Bilgi Toplumu Stratejisi" ve "e-Dönüşüm Projesi" çerçevesinde istihdamına ihtiyaç duyulacak kütüphaneci ve arşivistlerin teknik kadroya alınmaları, bu alanda nitelikli personel istihdamını artırıcı, aksi uygulamalar ise azaltıcı etkiler yaratacaktır. Bu durumun Devletin ve Bakanlığın uzun vadeli hedefleri açısından sakıncalar yaratacağı söylenebilir.
- Şu anda çalışan ve gelecekte istihdam edilecek bilgi yöneticilerinin (kütüphaneci, arşivist ve dokümantalist) sayısı göz önüne alındığında, bu personelin teknik hizmetler kadrosuna geçirilmesinin devlet bütçesine maliyetinin son derece düşük olacağı açıktır.